

Levensbeschouwing

Levensbeschouwing en wetenschap (Universiteit Antwerpen)

Scannen om te openen op Studocu

Levensbeschouwing: religie, atheïsme en wetenschap

“Geen enkel tijdsvak waarin wetenschap en geloof dusdanig op gespannen voet staan zoals nu.”

- Betekent niet dat religie en wetenschap altijd al incompatibel waren
- Betekent niet dat de kerk altijd al tegen wetenschap is geweest

Het is wel zo dat bepaalde elementen van de religie in spanningsrelatie kunnen staan met bepaalde elementen uit de wetenschap.

Vb. Religie: Leven na de dood, bestaan van God, de ziel

Vb. Wetenschap: Galilei, Evolutietheorie, Neurologie

Heel wat scholen nog vandaag de dag zijn verbonden geweest of zijn nog verbonden met de kerk.

→ Het is dus niet dat de kerk actief tegen het verwerven van kennis was. Integendeel zelfs.

Casestudy Humanisme – reformatie – protestantisme (16de Eeuw):

De reformatie kan als een soort incentief en katalysator worden gezien voor het vrijdenken. Vrijdenken slaat op het feit dat men vrij is om na te denken over hoe de wereld in elkaar zit. Wetenschap is in zekere zin vrijdenken maar het is ook vertrouwen stellen in bepaalde zaken die de wetenschap als waar aanduidt. Dit neemt echter niet weg dat er een maatschappij nodig is waarin vrijdenken mogelijk is om aan wetenschap te doen.

Religie is dus geen obstakel maar eerder een katalysator geweest tijdens de reformatie voor het vrijdenken en creëerde een sfeer waarin het mogelijk was aan wetenschap te doen. Wat is er gebeurd?

Luther komt in botsing met de kerk omdat hij andere opvattingen heeft over aflaten (tickets voor de hemel die men kon kopen). Zegt dat aflaten verkopen geen authentiek geloof is, dat heeft te maken met juist leven. Luther wordt uit kerk gezet en door Karel V vogelvrij verklaard waarna hij onderduikt in de Wartburg. Hier beslist hij de Bijbel, die tot dan toe altijd in het latijn was, te vertalen naar de volkstaal. Hierdoor kunnen ook gewone mensen de Bijbel lezen en niet meer enkel de theologen en clerici. Door het grote publiek is het protestantisme zeer divers. Deze gebeurtenis zorgde voor kritische bijbelstudies, en theologie.

Ditzelfde protestantisme zorgde ook voor het ontstaan van het fundamentalisme. Het fundamentalisme zegt dat we heilige teksten letterlijk moeten lezen.

Zeven mogelijke posities

- Togetherness-posities (4): Geloof en Wetenschap gaan makkelijk samen.
- The nothing in common-positie (1): Geloof en Wetenschap zijn 2 compleet aparte domeinen.

Wetenschap → Hoe zit de wereld in elkaar?

Geloof → Wat loop ik hier te doen?

- Battlefield-posities (2): Als je wetenschappelijk bent, kan je niet gelovig zijn en omgekeerd.
- Creationisme
- Wetenschappelijk/nieuw atheïsme

Togetherness posities

1. Religie zegt niets dat tegen de wetenschappelijke inzichten ingaat

Sterker nog, wanneer we de religieuze teksten bestuderen dan blijkt daaruit dat er in die teksten al dingen staan die mensen toen nog niet konden weten. Dit bewijst dat deze teksten geen mensenwerk is maar van God afkomstig is. Komt niet veel voor, soms in de Islam en Oosterse geloven.

2. Tweewegenleer: De positie van de Kerk vandaag (Thomas van Aquino)

Christendom en wetenschap staat al vanaf het begin in discussie. Deze visie zegt dat geloof en wetenschap (filosofie zoals het toen noemde) compatibel zijn. In die tijd was de wetenschap nog niets meer als geloofsverheldering. Een van de grootste syntheses die gemaakt is geweest, is gemaakt door Thomas van Aquino in zijn werk de *Summa Theologiae*. De Tweewegenleer houdt in dat er 1 waarheid is en 2 manieren om tot deze waarheid te komen. De ene weg is de openbaring, de andere is de weg van de natuurlijke rede. Mensen kunnen dus autonoom ook zonder de openbaring tot de waarheid komen. Vrij verrassende uitspraak voor een theoloog in de 13de eeuw. Als je goed nadacht moest je uiteindelijk besluiten dat God bestond zei Thomas van Aquino.

Hoe komt het dat deze tweewegenleer functioneert? De wereld is door God geschapen en heeft een bepaalde ordening gekregen door de schepper. De mens is geschapen door God met de rede. En dus is de mens in staat om de ordening (de fysische en wiskundige wetten die onze realiteit beheersen) die God in de wereld heeft gelegd te kennen.

Het natuurrecht denken zegt dat God de morele regels in de werkelijkheid heeft ingebakken en dat de mens via de rede zelf deze regels op het spoor kunnen komen.

Bijvoorbeeld inzake seksualiteit: Waarom is de kerk vandaag de dag nog altijd van mening dat homoseksualiteit (als in de handeling), anti-conceptiemiddelen, zelfbevrediging, etc. Zondig is? Men gelooft dat God de wereld heeft geschapen met morele regels die wij zelf op het spoor kunnen komen. De mens is een seksueel wezen. Waarom zijn wij seksueel geschapen? Om ons voort te planten. Iedereen die seks heeft niet gericht op voortplanting gaat in tegen de morele, natuurlijke orde die door God in de wereld is gelegd.

Een tegenhanger is het fideïsme, welke zegt dat geloof niet te herleiden is tot het rationele. Geloof is altijd een soort sprong in het absurde.

Een andere is Kant. Een verlichtingsfilosoof die gelovig was (protestant). In zijn werk maakte hij echter altijd duidelijk het onderscheid tussen wat de mens kan kennen en welke zaken horen tot het geloof. Duidelijke scheiding tussen Rationaliteit en Geloof.

Godsbewijzen:

- Het design argument: De werkelijkheid bevat een zeer complexe structuur, deze kan niet zomaar op zijn eigen tot stand zijn gekomen. Hij moet dus ontworpen zijn door iets/iemand en deze designer is de God van het Christendom
- Kosmologisch: Er moet ergens een eerste oorzaak zijn geweest anders zou er niks zijn. 'De onbewogen beweger' volgens Aristoteles. Er moet iets zijn geweest dat alles in gang heeft gezet zonder zelf in gang gezet geweest te zijn.

Thomas van Aquino zegt wel dat als de openbaring botst met de rede. Zoals bijvoorbeeld Bijbel vs Aristoteles dan moet je voorrang geven aan de Bijbel.

Bovendien zijn er enkele Geloofswaarheden die onze capaciteit van rede overstijgen.

In dezelfde periode zijn er theologen die nog verder gaan dan Aquino. Deze zeggen dat filosofie en rede belangrijker is dan theologie en de openbaring. Dit wordt het Integraal Aristotelisme genoemd. Een van deze filosofen is Averroës, hij vertaalt en becommentarieert Aristoteles. Nog altijd proberen geloof en wetenschap te verzoenen maar Rede > Geloof. Hij verwierpt geloof in schepping, onsterfelijkheid,... en wordt veroordeeld door Kerk en Aquino

3. Wetenschap en denken over God combineren: Process theology

Pierre Teilhard de Chardin: Franse paleontoloog, jezuïet en theoloog wiens werk in teken stond in het in overeenstemming brengen van het christelijke geloof met de evolutietheorie. Gebruikt evolutietheorie maar zegt dat de realiteit een bepaalde richting uitgaat. Dit komt echter niet overeen met Darwin.

4. Natuurlijke theologie

= Als men de werkelijkheid bestudeert op wetenschappelijke manier met experimenten, etc. Dan volgt logischerwijze daaruit dat er een God bestaat. Staat tegenover de openbaringstheologie.

Openbaringstheologie is tot de conclusie kunnen komen dat God bestaat op basis van de openbaring.

Bijvoorbeeld God die zicht toont in de Bijbel. Natuurlijke theologie heeft deze openbaring niet nodig.

Verdedigt door vele wetenschappers zoals Newton, Voltaire, Boyle. Deze kwamen uit op het geloof in het Deïsme. Theïsme is het geloof in een persoonlijke God waartoe je kan bidden

Deïsme is het geloof in een God die zich niet openbaart en die zich niet bezighoudt met de werkelijkheid buiten de schepping ervan.

Hoe komt het dat Atheïsme zo lang niet aan bod kwam? Het was simpelweg niet plausibel in die tijd om niet te geloven. Zelfs de verstandigste mensen van vroeger kwamen neer op het feit dat er een God moest zijn. Bijvoorbeeld we hebben een God nodig om ons moreel te onderhouden (Voltaire). Een andere reden is dat men steeds meer tot de vaststelling komt, vanuit de neurologie, dat het atheïstisch denken eigenlijk contra-intuïtief is voor ons. Als we onze intuïtie laten doen zoekt de mens eigenlijk altijd naar een reden waarom de dingen rondom ons zijn zoals ze zijn.

Ook vandaag de dag vinden we de Natuurlijke theologie nog terug. Zoals de onreducerebare complexiteit van Behe. Hij beweert dat er bepaalde organismen zijn die niet te verklaren zijn. Een andere is de Fine-tuning argument van Collins. Hij zegt dat we in ons DNA, in genomen de taal van God lezen. Er moeten zodanig veel dingen op de planeet exact juist zijn en zodanig veel toevallige mutaties gebeurt zijn dat er wel een God moet zijn.

Argumenten tegen Natuurlijke theologie:

David Hume: *Gesprekken over de natuurlijke religie*

→ Stel nu dat je zou denken dat er een designer is, dat betekent niet dat het de christelijke God is?

→ Theodicee: Werkelijkheid zit complex in elkaar maar ook gruwelijk. Is deze God dan wel goed en almachtig?

Als de God almachtig is en goed dan zou er niet zo veel lijden zijn in de wereld.

Vroeger zaten wetenschap en geloof onder dezelfde paraplu. Vanaf de 17de eeuw pas, met de wetenschappelijke revolutie, ontstond er een duidelijke scheiding tussen de twee. Dit zorgde voor grote gevolgen over hoe men dacht over de wereld en de positie van de mens in het heelal.

Moderne wetenschap ontstond dus en dit kwam voort uit 3 grote dingen. Ten eerste er werden nieuwe technieken ontwikkeld om zaken te testen. Voornamelijk de experimentele methode. De ervaring is niet altijd de beste manier om de realiteit te bestuderen maar dat kunstmatige ervaringen (experimenten) betrouwbaarder zijn. Het tweede element is de wiskunde die consequent wordt toegepast in de fysica en natuurkunde. Mathematische modellen zijn niet langer enkel hypothesen maar krijgen een werkelijkheidswaarde. Wiskunde is de meest juiste wetenschap en we moeten dus vanuit de wiskunde al de rest afleiden.

Deze 2 elementen staan dus tegenover elkaar op een bepaald punt. De experimentele methode werkt met inductie: je begint bij een ervaring en gaat daaruit waarheden zoeken. De wiskundige modellen vertrekken van een onbetwifelbare stelling en leiden daaruit specifiekere zaken uit af.

Het derde element is de nieuwe vorm van verklaren, mechanische causaliteit. Tot en met 17de eeuw werden fenomenen verklaart vanuit de doel-oorzakelijkheid of de teleologie/causa finalis van Aristoteles. Hierbij worden dingen verklaard vanuit het doel van de dingen. Ze bestaan dus met een bepaald doel.

→ “We hebben ogen OM te zien”.

→ “Een giraf heeft een lange nek OM aan de blaadjes te kunnen”

Deze manier van denken zorgt bijna automatisch voor een religieus wereldbeeld. Als alles een doel heeft dan moet iets/iemand deze doelmatigheid erin hebben gestopt.

De nieuwe manier van denken, mechanische causaliteit, werkt aan de hand van actie-reactie ipv doel-oorzakelijkheid. Dit leidt tot een nieuw mens-en wereldbeeld op een letterlijke en figuurlijke manier. In letterlijke zin spreken we voornamelijk van de copernicaanse revolutie (zie verder)

In figuurlijke of filosofische zin spreken we van de onttovering, de mechanisering van het mens- en wereldbeeld. De wereld is niets meer dan een geheel van fysische wetmatigheden waar geen specifiek doel achter zit. Wij kunnen er zelf nog betekenis aan geven maar in grote zin, vanuit de kosmos, is er geen groter doel. Men gaat niet meer op zoek naar redenen in de natuur maar naar mechanische oorzaken. "Wat is de reden dat?" Vs. "Hoe komt het dat?"

Deze manier van denken is zoals eerder vermeld contra- intuïtief omdat de mens als wezen altijd een reden zoekt achter de dingen die gebeuren.

De mechanische causaliteit leidde ook tot vragen zoals is de werkelijkheid deterministisch opgebouwd? Ligt alles eigenlijk al vast? Als men dit zou aannemen dan verdwijnt ook het principe van vrije wil. Dan kan je de vraag stellen, als je een deterministisch wereldbeeld hebt: Wat dan met toeval? Het is niet omdat wij iets als toeval ervaren, dat het in de werkelijkheid ook toeval is.

Er zijn zowel religieuze argumenten tegen determinisme: Wonderen (God die ingrijpt), vrije wil

Als wetenschappelijke argumenten: Kwantummechanica, Chaostheorie,...

Begin 17de eeuw is er ook steeds meer discussie of wonderen wel mogelijk zijn. Mensen die deïstisch zijn (God als horlogemaker en verder niets) zeggen dat God geen wonderen meer kan verrichten. Als je wel aanvaardt dat God kan tussenkomen stoot je echter ook op enkele vragen. Zoals waarom God de ene zieke persoon wel geneest en de andere niet. Steeds meer twijfel over mirakels dus. Voorbeeld Spinoza die zegt: "Wat gebeurt, gebeurt op natuurlijke wijze." Hij sluit mirakels dus compleet uit. Ook David Hume twijfelt aan het bestaan van mirakels. Het is allemaal van horen zeggen. Een groot gebrek aan authenticiteit van getuigen.

(Spinoza wordt gelinkt aan het pantheïsme wat slaagt op alles is God. Dit lijkt dus een vreemde uitspraak voor hem. Echter zegt hij dit in de zin dat de natuur, de kosmos hoe deze zich aandient God is. Eigenlijk propageert hij dus een soort van atheïsme.)

De Copernicaanse revolutie waarin we van het geocentrisme naar het heliocentrisme is een eerder letterlijke verandering van het mens- en wereldbeeld. Aarde niet meer centraal, maar zon centraal en de aarde is maar een van de planeten die rond de zon wentelt. In Copernicus zijn *boek over de omwenteling van de hemellichamen* werd er in het voorwoord door Osiander geschreven dat het model eerder een wiskundig instrument is dan een werkelijke reflectie van hoe de werkelijkheid in elkaar zit. Het probleem was onderdeterminatie. Onderdeterminatie wilt zeggen dat meerdere succesvolle modellen mogelijk zijn.

De situatie veranderd met Galilei. Op basis van waarnemingen met zijn telescoop gaf hij het voordeel aan Copernicus zijn model. Hij zag bijvoorbeeld dat Venus bepaalde fasen vertoonde en dit was enkel te verklaren met Copernicus zijn model en niet met het oude. Ook ziet hij dat de maan niet een perfecte cirkel is maar ook blutsen heeft zoals de aarde wat tegenstrijdig was met het bovenhemelse perfectie beeld van toen.

Er was echter nog een geocentrisch model waarbij de aarde centraal stond, de zon rond de aarde wentelde en al de andere planeten rond de zon. Dit model van Brahe kon ook alle ontdekkingen van

Galilei verklaren en zorgde er dus voor dat men nog altijd sprak van onderdeterminatie. Bovendien staat er duidelijk in de Bijbel dat de aarde stilstaat en de zon beweegt, want “God liet de zon stilstaan”. De discussie werd dus een zaak van bijbelinterpretatie. Galilei pleit voor een uitstelling van de beslissing inzake de interpretatie tot we meer weten.

In de contrareformatie midden 16de eeuw werd beslist dat enkel de kerk mag interpreteren. En in 1616 wordt het Copernicaanse wereldbeeld verboden. Nadat Urbanus VIII in dienst treedt bij de kerk probeert Galilei opnieuw een dialoog op te starten over de 2 grote wereldbeelden. Maar dit leidt uiteindelijk tot zijn huisarrest.

De kerk was er niet op tegen dat wetenschappers de kosmos bestudeerden maar het conflict lag hier bij de bijbelinterpretatie.

In al deze theoriën gaat men er dus van uit dat de wereld is geschapen door een soort Goddelijke entiteit, het design argument. Met Darwin echter en de evolutietheorie botsen we toch op wat problemen met dit argument. Voor Darwin was er al Lamarck die zei dat er een doelgerichte rechtlijnige evolutie is geweest en dat de wil om te veranderen vanuit het organisme zelf kwam. Bovendien konden verworven kenmerken via erfelijkheid worden doorgegeven. Vanaf Darwin spreken we eerder van een blinde, geen rechtlijnige evolutie zonder een doel. Organismen zijn compleet passief en wil om veranderen komt dus niet actief vanuit hunzelf. Er werd aarzelend op zijn werk gereageerd omdat dit een heel grote shift zou betekenen in het mens- en wereldbeeld. Eerst zeggen ze dat het waar kan zijn maar dat de mens een uitzondering is aangezien Darwin vooral over dieren schreef. Later, echter, schreef Darwin ook expliciet over de mens.

De evolutietheorie verwerpt het idee dat alles dat bestaat zich in een gelaagde hiërarchie bevindt. De mens is slechts 1 punte in de ‘struik’ die er evenwel niet had kunnen zijn, we zijn niet het kroonjuweel van de schepping. Dit staat natuurlijk ten opzichte van het idee dat de mens is geschapen in het beeld van God. Wat de evolutietheorie voornamelijk ook aantoonst is dat het design argument overbodig is. Alles dat bestaat kan ontstaan zijn door blinde mechanismen en er is geen designer nodig. Hij zet de teleologie op de helling.

De term natuurlijke selectie kan geïnterpreteerd worden als de natuur die een bewuste keuze maakt. De natuur kiest echter niet. De redenen waarom dingen zijn zoals ze zijn worden blootgelegd door variatie en functionaliteit, met name natuurlijke selectie. Er is een reden waarom een bepaald organisme is blijven bestaan, niet waarom het organisme is ontstaan!

Dennett schrijft: “Natuurlijke processen zijn enerzijds blind en doelloos, anderzijds brengen ze een overvloed aan ontworpen wezens voort, waarvan vele zich ontwikkelen tot bekwame makers; enkele zelfs tot intelligente ontwerpers: dat zijn wij.”

Standpunt van het Vaticaan hierover: Men aanvaardt evolutie maar het katholiek geloof gebiedt ons echter staande te houden dat zielen rechtstreeks door God geschapen zijn.

Dit staat tegenover het creationisme natuurlijk welke zegt dat alles geschapen is door God.

(Creationisme is het letterlijk opvatten van heilige teksten)

Darwin werd verboden te geven op school en pas eind jaren 1960 werd er bepaald dat anti-evolutiewetten gebaseerd zijn op fundamentalist sectarian conviction en gaan in tegen de grondwet. Als gevolg werd in 1987 darwin en creationisme op dezelfde voet gezet. Dit werd echter ook ongrondwettelijk gevonden maar deze keer in het nadeel van creationisme omdat het geen wetenschappelijke grond had. Als antwoord veranderde ze de naam naar intelligent design. Intelligent design werd uiteindelijk in 2005 ook verboden.

Darwin heeft, net zoals andere, een narcistische wonden toegebracht aan het mensbeeld. De mens verdwijnt als centrum van het heelal (Copernicus), als centrum van de natuur (Darwin). Nog verdergaand verdwijnt de mens als centrum van zichzelf (Nietzsche, Marx, Freud).

Nothing in common-positie

Ontstaat vanaf de duidelijke scheiding tussen geloof en wetenschap ontstaan door de wetenschappelijke revolutie in de 17de eeuw.

De mens heeft een cognitieve en manipulatieve interesse \leftrightarrow en een zingevende interesse

Cognitieve: De wil om de wereld te begrijpen

Manipulatieve: De wil om de wereld naar zijn zin te zetten

Zingevende: Religie, ethiek, kunst,...

De cognitieve interesse

→ Mens is beste van de dieren in leren, onthouden en kennis verwerven.

Kennis heeft ook een morele waarde. Mensen hebben intuïtief het gevoel dat ze in de waarheid moeten leven: Intellectuele integriteit. Ze zijn dan ook nieuwsgierig van aard.

kennis om de kennis: onderzoeken aan universiteiten, etc.00000

Het mythisch denken slaat op de verhalende, niet-argumentatieve verklaringen die werden gegeven aan bepaalde fenomenen zoals Goden en bovennatuurlijke wezens/krachten. Deze verhalen doen zich ook vaak voor in een mythisch verleden. Veel van deze mythes zijn handboek en wetboek tegelijk. Dit wil zeggen dat de mythe probeert de wereld te verklaren en er tegelijk een moreel oordeel aan vast te knopen. Bijvoorbeeld verbanning van Adam & Eva uit aards paradijs: God zegt tegen Eva 'zwoegen zult gij als gij baart'. Het geeft dus een verklaring waarom vrouwen lijden tijdens een geboorte en zegt tegelijk dat dit eigenlijk goed is, want dit is zo door God gewild.

De manipulatieve interesse

→ De mens wilt obv kennis de wereld naar zijn eigen hand zetten. Dit geeft ons wel een evolutionair voordeel. Er zijn wel enkele ethische vragen die gesteld worden. Bijvoorbeeld: "Mogen alle manipulaties van de wereld die mogelijk zijn? Zoals bijvoorbeeld klonen?"

Zingevende interesse

→ fundamenteel anders dan de andere 2 interesses. Er zijn plaatsen waar de mens zijn cognitieve en manipulatieve interesses probeert te bevredigen en er zijn plaatsen waar de mens niet wetenschappelijk naar de wereld kijkt.

Ons alledaagse leven wordt niet gedirigeerd door wetenschappelijke theorieën. Mensen willen niet alleen verklaren en inzicht verwerven maar ook spelen, ontmoeten, beleven,...

Wetenschappelijke beschrijving en verklaring vs de betekenis van dingen. Voorbeeld regenboog vlak na een begrafenis kan op dat moment een andere betekenis krijgen dan de puur wetenschappelijke.

Een ander voorbeeld is verliefdheid. De wetenschappelijke kijk is een evolutiestrategie van zelfzuchtige genen. In de echte leefwereld natuurlijk ervaar je dit helemaal niet zo.

Of het onderscheid tussen mens en dier. Wetenschappelijk gezien is dit onderscheid heel gradueel maar in de leefwereld leven mensen wel alsof er een heel duidelijk onderscheid bestaat tussen de twee.

De zingevende interesse is heel typerend voor de mens. Dit door de grootte van de hersenen die wij hebben. We stellen ons dus allerlei vragen zoals wat doe ik hier? En tegelijk kunnen we met onze hersencapaciteit deze vragen niet beantwoorden. Kant noemt de mens daarom een tragische soort. Wittgenstein zegt dat je zoveel mag studeren en kennis verzamelen als je wilt, deze kennis zal nooit antwoord geven op de existentiële problemen waarmee de mens zit.

Zin/geluk/betekenis is niet maakbaar. Het is een moment van heteronomie ($\leftarrow \rightarrow$ autonomie), je kan het niet controleren of manipuleren.

Wittgenstein 1: Waarover men niet spreken kan, moet men zwijgen.

Taal dient om de wereld te beschrijven, als men over religie of ethiek wil spreken dan schiet de taal tekort.

Wittgenstein 2: Er is wel degelijk een taal om over ethiek, religie, etc. te spreken. Er zijn verschillende taalspelen. Een taalspel voor religie, een taalspel voor de wereld te beschrijven, etc. Deze taalspelen mogen echter NIET gemengd worden. Vb. Creationisten proberen met het religieuze taalspel de oorsprong van de soorten te verklaren → mag niet. Om over de oorsprong van de soorten te praten moet men wetenschappelijk taalspel gebruiken (volgens Wittgenstein).

De betekenis van woorden hangt af van het taalspel waarin we ons bevinden. Zo komt hij uiteindelijk bij niet-cognitieve opvattingen van religie. Hij maakt onderscheid tussen de opvattingen 'ik geloof in God' vs 'God bestaat'. Het eerste bevindt zich in het religieuze taalspel de tweede in de wetenschappelijke en ze staan dus compleet los van elkaar.

Gould werkte verder op deze bedenkingen van Wittgenstein. Hij spreekt over het NOMA principe. Er zijn verschillende magisteria (taalspelen) die geen overlapping hebben. In de ene is hij bezig met de 'waarom' vraag in de andere zijn ze bezig met de 'hoe' vraag. Zingeving vs wetenschap.

Religie en wetenschap verschillen radicaal van elkaar. Hij sluit het fenomeen van een wonder dan ook uit op deze manier. Wonderen verklaren vanuit de religie is fout, religie is slechts een zingevingssysteem en geen manier om de werkelijkheid te verklaren.

Het NOMA principe kan op 2 manieren gedefinieerd worden obv hoe je naar je religie kijkt.

1. Als je religie ziet als een poging om de werkelijkheid te verklaren, dan is religie een concurrent van de wetenschap
2. Als je religie als een zingevingssysteem ziet dan is het NOMA.

Evolutionaire oorsprong van moraal en religie

Ethiek heeft op zijn eigen de neiging om universeel gedacht te worden. Als een bepaalde cultuur kinderen opoffert bijvoorbeeld ga je niet zeggen 'dat is gewoon een cultuurverschil'. Een gelovige kan zeggen dat God deze moraal heeft meegegeven aan ons. Vanuit een seculier standpunt is dit wel een pak moeilijker.

Eutyphro dilemma: Of terwijl is iets goed als God iets wil. Of wil God dat we het goede doen?

Als het geval is dat God wil dat we het goede doen dan is God ondergeschikt aan de ethiek en kan men redeneren dat mensen ook zonder God deze ethiek op het spoor kan komen.

In hoeverre is moraliteit cultuur en in hoeverre is het nature?

De mens is geëvolueerd en is niet tot stand gekomen als een ongeschreven blad, ook niet op ethiek vlak. Mensen hebben vanuit de evolutie allerlei neigingen meegekregen. Darwin zag al dat enkele emoties die belangrijk zijn in de ethiek ook aanwezig waren in dieren.

De bouwstenen waarop de ethiek dus bouwt komen ook voor bij sommige dieren.

Universeel zijn mensen vatbaar voor enkele zaken. Bijvoorbeeld schuldgevoel, walging, woede, verontwaardiging en sympathie.

Wederkerig altruïsme is ook terug te vinden in de natuur: you scratch my back and I'll scratch yours.'

Axelrod heeft hier in de jaren 80 al onderzoek naar gedaan (tit-for-tat strategy).

Vaak opkomend is het experiment inzake speltheorie. Speler A heeft 1000 euro en moet dit delen met speler B. Speler B heeft een groene en rode knop. Als speler B rood drukt krijgen ze allebei niks. Het resultaat was dat er een pro-sociale respons was bij veel mensen. Dit door een gevoel van (on)rechtvaardigheid.

Als men dit experiment anders doet waarbij de andere niet mag weigeren dan krijgen we andere resultaten.

Frans de Waal heeft onderzoek gedaan op primaten en hij kwam tot de bevinding dat er

'protomoraliteit' aanwezig was. Bouwstenen van de ethiek die ook al bij de primaten aanwezig waren.

Dit waren zaken zoals Empathie, wederkerigheid en rechtvaardigheid. Hij argumenteert dus dat moraal meer is dan een laagje vernis op immorele natuur. Dit staat haaks op de 'veneer theory'. Deze stelt dat de mens een slecht wezen is, dat pas moreel wordt door het vernis dat erop wordt gelegd door de cultuur.

Tomasello ontkent niet dat De Waal gelijk kan hebben maar trekt wel nog een duidelijk onderscheid tussen de protomoraliteit en de moraliteit verkregen via de cultuur en leerprocessen.

Jonathan haidt zegt dat mensen geboren worden met allerlei morele sentimenten. Hij onderscheidt 6 bouwstenen waarop menselijke moraliteit zich kan baseren. Er is een bepaalde variatie die bestaat door cultuur en opvoeding maar toch is deze variatie te herleiden naar deze 6 elementen:

1. Zorg /schade
2. Fairness/bedrog
3. Loyaliteit/verraad
4. Autoriteit/ongehoorzaamheid
5. Heiligheid,zuiverheid/ontering
6. Vrijheid/Onderdrukking

Hij onderscheidt 2 soorten extremas: de conservatives en de liberals

Volgens hem baseert de moraal van de 'liberals' zich vooral op nummers 1,2 en 6

De 'conservatives' zijn ook vatbaar voor deze nummers maar daarbovenop ook 3,4 en 5

Er zijn dus bouwstenen aanwezig bij dieren maar kunnen we echt spreken over moraliteit bij non-menselijke dieren?

Het klopt dat dieren ook sociaal/moreel gedrag tonen maar dit wil niet zeggend at ze moreel besef hebben.

Mensen zijn in staat om hun in-group moraliteit ontstijgen. Hun morele kring uit te rekken door gebruik van redeneervermogen. Bijvoorbeeld: Europa, de status 'wereldburger',...

Ook zijn mensen in staat tot excessieve, radicale naastenliefde: bv. Pater damiaan

Dit zijn typisch menselijke zaken.

IS/UGHT kloof van David Hume: Hoe de mens in elkaar zit/ Hoe de mens in elkaar zou moeten zitten.

Vb. In onze cultuur is de mens voornamelijk monogaam, maar op biologisch vlak echter is de mens geen monogaam organisme.

Cognitieve studie van religie (CSR)

Men probeert na te denken waar de religie nu vandaan komt. En hoe het komt dat zoveel mensen religieus zijn. Er bestaat een enorme diversiteit in praktijken en opvattingen en er is een verschil tussen 'officiële' leer en folk religion. In de zoektocht naar één enkele oorsprong van religie zijn er verscheidene antwoorden die naar boven komen:

1. Religie is houvast en antwoord op angst
2. Religie biedt verklaringen
3. Religie verschaft troost
4. Religie zorgt voor sociale orde
5. Religie is een cognitieve illusie

De stelling van deze studie is dat religie het gevolg is van het normale functioneren van het menselijk brein. Waarom mensen religie beoefenen is biologisch te verklaren en welke religie men uitoefent hangt af van de cultuur waarin je je bevindt. Vrij analoog aan taal. We hebben taalcentra in ons brein waardoor we vatbaar zijn om taal te leren. Maar welke taal we leren hangt af van waar je geboren bent, opgroeit etc.

Waarom is het biologisch? Het brein van de mens blijft van nature teleologisch (doelgericht) denken en als we doelgericht denken dan komen we uit bij een 'bedoeler' een grotere entiteit en dus een religieus wereldbeeld. Bovendien zijn we volgens Barret uitgerust met een 'Hyper-sensitive agency detection device' of HADD. We zijn dus snel geneigd in alles 'agencies' of handelende entiteiten te zien.

Bijvoorbeeld als je alleen wandelt 's avonds en een takje breekt ergens dan denk je instinctief 'er is daar iemand'. Geesten, stemmen, etc. horen hier ook bij. De mens ziet ook heel vaak gezichten in dingen die helemaal geen gezichten zijn zoals wolken.

Wij gaan dus automatisch op zoek naar patronen, intenties in de werkelijkheid.

We zijn ook heel vatbaar voor dualisme. Bijvoorbeeld onze geest los te denken van ons lichaam.

Essentialistisch denken is ook een invloed. Ondanks dat we groeien en veranderen doorheen ons leven denken we nog altijd dat we 'onszelf' zijn. Net zoals de voornoemde is het ook intuïtief om te geloven in het hiernamaals.

De mens is ook vatbaar voor minimaal contra-intuïtieve concepten. Dit wil zeggen dat er een soort schending moet zijn van de intuïties maar niet al te zot.

Samengevat:

Persoonherkenning/HADD + Teleologie + essentialisme + dualisme + epistemische honger = God(en)
(maar ook verhalen, mythen, etc.)

Is die CSR religie-ondermijnend?

Zelfs religie kan verklaard worden op basis van natuurlijke elementen, zonder religie. Maar dit betekent niet dat dit noodzakelijk leidt tot atheïsme.

De CSR schendt NOMA niet. Men probeert vanuit wetenschappelijke hoek de oorsprong van religie te verklaren, niet religie zelf.

Gastcollege Feminisme

Mens die zichzelf bestudeert ziet vooral de verschillen maar een alien die van buitenaf kijkt, ziet vooral de grote patronen. Deze patronen zijn zo evident voor ons dat ze niet meer opvallen.

Vb. Karakteristieke emoties, leven in groepsverband, voorkeur van naaste verwanten, onderscheiden goed van kwaad,...

Ook veel universele patronen van gemiddelde man-vrouwverschillen zoals

- meer moederzorg dan vaderzorg
- Mannen zijn fysiek agressiever, competitiegerichter, ambitie, risicogedrag,...
- Vrouwen zorgzamer en zachtaardiger
- Mannelijke poging tot controle vrouwelijke seksualiteit

Wat is de mens? Deze vraag was eeuwenlang het domein van filosofen. Pas sinds Darwin wetenschappelijke benadering mogelijk

→ Alle leven op aarde is resultaat van het blinde proces van evolutie door selectie.

Moeilijk te verteren!

Belangrijk is dat Darwin besloot dat we ook naar de evolutie moeten kijken om de menselijke psychologie te begrijpen. Breinstructuur ontsnapt niet aan de vormende hand van evolutie, dit geldt eveneens voor mensen.

Grootste deel 20ste eeuw toch gedomineerd door antibiologisch denken: Menselijk gedrag volledig te verklaren door opbrenging en cultuur.

- Margaret Mead en de Somoaanse cultuur
- John Watson en Behaviourisme: conditionering
- Sigmund Freud: Psychonalyse

Pas vanaf jaren 1970 begon Darwins voorspelling in vervulling te gaan, met de cognitieve psychologie en later de evolutiepsychologie → Interdisciplinaire studie van de menselijke natuur obv evolutiebiologie en cognitieve psychologie. Probeert mentale mechanismen bloot te leggen die menselijke natuur uitmaken.

Informatieverwerking in ons brein wordt gestuurd door geëvolueerde mentale mechanismen (modules) elk met een specifieke functie. Zorgt dat ons gedrag flexibel is en dat we van onze omgeving kunnen leren, echter niet op een willekeurige manier.

Werking modules is afhankelijk van context!

Vb. Taalinstinct maar dit uit zich niet zonder blootstelling aan talige omgeving.

Simone de Beauvoir: je wordt niet als vrouw geboren maar tot vrouw gemaakt (1949)

→ Destijds een zeer bevrijdend idee, vrouwelijke onderschikking lang verklaard en goedgepraat door verwijzingen naar de biologie.

De Afwijzing van de biologie werd de rode draad binnen de feministische beweging die zich vanaf 1960 begint te ontwikkelen. Maar biologie heeft wel degelijk impact op de psychologie en het gedrag van beide seksen.

Soorten die zich seksueel voortplanten: brein niet seksneutraal.

Seksverschillen zijn evolutionair product van verschillen in ouderlijke investering

- Hoeveelheid tijd en energie die het vergt om een nakomeling te produceren
- Begint met ei- en zaadcellen
- Zoogdieren: vrouwtjes investeren meer

2 voorspellingen

→ Sekse met grootste Ouderlijke investering is seksueel kieskeuriger

→ Sekse met kleinste ouderlijke investering concurreert onderling om seksuele toegang tot de meer investerende sekse

Mens is een zeer complexe soort maar toch zijn bepaalde psychoseksuele verschillen tussen de seksen zijn evolutionair voorspelbaar vanuit:

- Sekseverschil in ouderlijke investering
- Vaderschaponzekerheid
- Grote mate vaderzorg in onze soort
- Menopauze

Gender is niet zomaar sociale constructie

Seksetypische neigingen zijn een product van onze culturele natuur, waarbij natuur een initiërende rol speelt. Een initieel verschil in interesses en voorkeuren wordt door sociale en culturele factoren bewerkt
→ Universele patronen van mannelijk en vrouwelijk gedrag die toch cultureel specifiek zijn
Veel variatie binnen elke sekse. Een open samenleving laat mensen vrij in hun genderexpressie.

Binnen speelgedrag vinden we ook universele patronen van sekseverschil. Speelgoedvoorkeuren en speelgedrag sterk beïnvloed door blootstelling aan testosteron in de baarmoeder. Dit kan dan nog eens cultureel versterkt worden.

Mannen hebben een veel meer gespreide score bij kenmerken dan vrouwen. Zoals bijvoorbeeld IQ. Die verschillen hebben maatschappelijke impact. Als we ongelijke vertegenwoordiging willen aanpakken moeten we rekening houden met de wetenschappelijke bevindingen.

Bio-aversie blijft sterk in het feminisme door

- Historische erfenis van pseudowetenschap over vrouwen
- Angst voor politiek misbruik
- Onwetendheid en denkfouten

Denkfout 1: de naturalistische dwaling

- Denkfout dat 'natuurlijk' = 'goed'
- We hebben zelf gekozen voor principes van morele gelijkwaardigheid en gelijkheid van kansen ondanks de reële ongelijkheid van mensen
- Feminisme en een evolutionair mensbeeld sluiten elkaar dus geenszins uit.

Denkfout 2: gelijke kansen = gelijke uitkomst

- Vanuit het idee dat vrouwen en mannen daadwerkelijk identiek zijn
- Maar beide seksen verschillen gemiddeld in wat hen interesseert en motiveert, dus zullen gelijke kansen niet tot gelijke uitkomst leiden

Is ongelijkheid van uitkomst per definitie een moreel probleem?

- Gelijke uitkomst alleen wenselijk voor zover ze overeenstemt met menselijke voorkeuren
- Volledig inzetten op gelijke kansen, maar erkennen dat in een vrije samenleving beide seksen die kansen soms anders zullen benutten
- Misschien ligt het onrecht elders, bv in maatschappelijke onderwaardering van zorg

Gastcollege: sciëntisme en de grenzen van wetenschap

Sciëntisme duidt op de denkwijze wanneer je de grenzen van de wetenschap overschrijdt maar ook op blind vertrouwen in de wetenschap.

Als het gaat over de afbakening van wetenschap dan zijn er 2 stromingen.

Fundamentisme

→ Wetenschap heeft een ultieme basis waarop het berust.

- Metafysische vooronderstellingen
- Zintuiglijke waarneming
- Onwrikbare logica

Vooraf terug te vinden in het logisch positivisme en de fenomenologie

Probleem met deze stroming is oneindige regressie. Wanneer stop je met verderzoeken naar een fundament?

Epistemologisch holisme

- Geen fundamenteën
- Onderlinge afhankelijkheid
- Evolutionair perspectief: Graduele opbouw en cognitieve vermogens

Wetenschap is een web van kennis. Hierdoor is er geen duidelijke afbakening tussen disciplines. Er bestaan wel clusters zoals exacte wetenschappen, menswetenschappen, geschiedenis etc. Maar ze zijn moeilijk onafhankelijk van elkaar te zien. Dit zorgt er ook voor dat de grenzen van het web zeer vaag zijn. Ook de grens tussen wetenschap en andere kennis is onduidelijk.

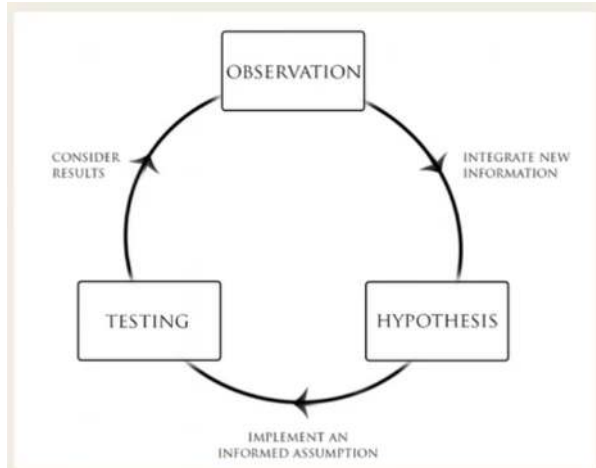
Alledaagse vormen van kennis

→ Kennis zonder speciale wetenschappelijke methode. Deze liggen echter in het verlengde van de wetenschap

Het holisme zegt dat er geen fundamenteën nodig zijn om aan wetenschap te kunnen doen.

- Geen metafysische vooronderstellingen: bestaan van een externe buitenwereld, wetmatigheid van de natuur zijn niet per se compleet onvatbaar voor revisie
- Geen zintuiglijk fundament: Voortdurend correctie, geen absoluut vertrouwen

In plaats van een fundament is er dus een soort feedbacklus

Er is dus geen duidelijke grens met

- Alledaagse kennis
- Humanities
- Filosofie
- Journalistiek

Wat valt er dan buiten het web?

2 Potentiële grenzen

- Kan wetenschap zich uitspreken over het bovennatuurlijke?
- Kan wetenschap morele feiten aantonen?

Methodologisch Naturalisme

→ Wetenschap kan enkel uitspraken doen over het natuurlijke domein

Geen uitspraken over bovennatuurlijke dus en neutraal over religie. Als men toch een uitspraak doet obv wetenschap over God dan is dat een vorm van sciëntisme

Historisch gesproken werden er vrij frequent beroep gedaan op bovennatuurlijke verklaringen. Erna begon Naturalisme de kop op te steken via Hippocrates die zegt dat zaken zoals gezondheid niet liggen aan bovennatuurlijke krachten maar gewoon natuurlijke effecten.

Deze manier van denken werd pas succesvol tijdens de wetenschappelijke revolutie in 17e-18e Eeuw. Vervolgens ontstaat er een steeds groeiend naturalistisch wereldbeeld. God wijkt voor de natuurlijke argumenten.

Maar toch nog altijd werd er beroep gedaan op het bovennatuurlijke door sommige. Zoals de Natuurlijke theologie en het ontwerpargument. Waar komen levende wezens vandaan? Een bovennatuurlijk ontwerper!

Besluit: Geen duidelijke grens te trekken tussen wetenschap en bovennatuurlijke.

Kan wetenschap morele feiten aantonen? Bewijzen voor een etisch systeem.

Sommige pleiten dat wetenschap kan bewijzen welke morele systemen de mens moet volgen/volgt.
Dit via bijvoorbeeld neurologisch onderzoek.

David Hume zegt echter: De kloof tussen wat is en wat moet zijn.

- Geen logische overgang

- Wetenschap kan ons niet vertellen wat we moeten doen. De wetenschap vertelt ons hoe de wereld in elkaar zit en het is aan ons om te bepalen hoe we moeten handelen via sociale consensus.

Hier botsen we wel op een duidelijke grens. Morele feiten kan geen morele feiten aantonen.